

Veroordeeld tot gedichten

Een project dat jongeren op het niet altijd rechte pad van de poëzie brengt

Paul Demets & Hilde Lauwers

'Poëzie is iets voor mietjes.' Dat vooroordeel leeft sterk bij jongens uit het technisch en beroepsonderwijs. Met traditionele lesmethodes slaagt de leraar Nederlands er niet in daar verandering in te brengen. Daarom kiezen wij in het Provinciaal Technisch Instituut van Eeklo voor een projectmatige aanpak. Vier jaar lang, van het derde tot het zesde jaar, zijn leerlingen taakgericht en creatief met poëzie bezig. En met veel meer dan dat. Want hun persoonlijke belevenissen en hun leefwereld staan centraal. Naast literatuuronderwijs krijgen ook taalvaardigheid en sociale vaardigheden een belangrijke plaats.

Het lijkt ons niet onbelangrijk om de plek te schetsen waar ons poëzie-project enkele jaren geleden ontstaan en geleidelijk aan gegroeid is. Het Provinciaal Technisch Instituut in Eeklo is een school voor technisch en beroepssecundair onderwijs (tso/bsso), gelegen in een landelijke omgeving in Oost-Vlaanderen. Onze school, die ongeveer 1000 leerlingen telt, rekruteert vooral autochtone, mannelijke leerlingen uit de brede omgeving. Tso-leerlingen hebben de keuze uit verschillende studierichtingen: Industriële Wetenschappen, Elektro-Mechanica, Elektriciteit-Elektronica, Mechanische Technieken, Elektro-, Hout- en Bouwtechnieken.

DE LEERLINGEN

Leerlingen uit het technisch secundair onderwijs zijn minder literatuur-minded dan

leerlingen uit het algemeen secundair onderwijs (aso). Dat geldt a fortiori voor hun houding tegenover poëzie. Het wordt nog moeilijker als je poëzie wil verkocht krijgen aan een overwegend mannelijk publiek in nijverheidstechnische studierichtingen, zoals Mechanica en Elektriciteit. 'Poëzie is sentimenteel' en 'Poëzie is iets voor mietjes' kregen we vaak te horen. Het falen van de traditionele les Nederlands om onze leerlingen warm te maken, deed ons zoeken naar nieuwe invalswegen. Traditioneel lesgeven in het tso lukt trouwens sowieso steeds moeilijker. De leerlingen zijn niet zo volgzzaam en moeten echt geboeid worden, anders haken ze binnen de tien minuten af.

Nadenken over poëzie brengt hen een bredere blik op de samenleving bij.

Als we onze tso-leerlingen kunnen laten ontdekken dat een goed gedicht ook een technisch goed bedacht ding is, krijgen we meteen hun

interesse, merkten we. En zo kunnen we hen naar de meerduidige inhoud van poëzie brengen. Het besef van die meerduidigheid is essentieel: het leert leerlingen genuanceerd denken, niet schematisch, zoals ze dat binnen hun vakopleiding gewoon zijn. Dat er niet één correct antwoord bestaat op vragen die een gedicht oproept, verrast hen en stelt hen tegelijk gerust: ze hebben het recht om zich te vergissen. Het leert hen ook om genuanceerd te denken, iets waarmee tso-leerlingen het soms moeilijk hebben. Met andere woorden: nadenken over poëzie brengt hen een bredere blik op de samenleving bij. Als dat één racistische of vrouwonvriendelijke opmerking minder oplevert, zijn we al tevreden.

Maar het gaat natuurlijk ook om literatuuronderwijs: we willen de interesse van de leerlingen voor de inhoud van gedichten wekken. In het verlengde van de sociale vaardigheden wil het project bereiken dat de leerlingen hun vooroordelen tegenover poëzie overboord gooien. Het is de bedoeling dat de leerlingen inzien dat poëzie een avontuur is waarvoor je jouw verbeelding en al jouw zintuigen

nodig hebt. De leerlingen leren hun associatief vermogen maximaal te gebruiken.

De klemtoon ligt op doen: niet enkel poëzie lezen, maar er ook creatief mee omgaan en zelf poëzie schrijven.

Paul Demets en Henk Vlerick (PTI Eeklo) krijgen de Taalunie Onderwijsprijs 2006 voor het secundair onderwijs uit handen van minister Vandenbroucke

OPZET

Tijdens een traject dat vier leerjaren in beslag neemt, maken we onze leerlingen op verschillende manieren vertrouwd met poëzie. De klemtoon ligt op *doen*: niet enkel poëzie lezen, maar er ook creatief mee omgaan en zelf poëzie schrijven. In het zesde jaar (= het vierde jaar van het traject) verdedigen de leerlingen hun favoriete dichter voor een poëzietribunaal.

Onze leerlingen hebben een praktijkgerichte blik en houden ervan om aan de slag te kunnen gaan. De leerlingen leren:

- dat er een waaier van recepten voor het lezen en schrijven van interessante poëzie voorhanden is;
- dat ze hun kijk op poëzie op verschillende manieren kunnen vormgeven;
- dat poëzie deel uitmaakt van hun persoonlijke leefwereld.

Doordat de leerlingen ervaren dat hun analyse, hun mening, hun interpretatie waardevol is en ernstig wordt genomen, ontwikkelen ze bovendien een sterker zelfbeeld. We zijn ervan overtuigd dat dit ook voor aso- en kso-leerlingen noodzakelijk is.

UITVOERING

Het project neemt vier leerjaren in beslag en start in het derde jaar. De leerlingen zijn dan 14 tot 15 jaar oud.

DE DOOS VAN PANDORA

FASE 1

De derdejaarsleerlingen kiezen individueel een gedicht uit een pakket van bundels en bloemlezingen voor jongeren en volwassenen. We hebben het geluk dat we over een uitgebreide bibliotheek met een ruime en actuele collectie van poëziebundels en -bloemlezingen beschikken, maar de stadsbibliotheek kan voor andere leerkrachten, die dit project willen realiseren, een alternatief zijn. We laten de leerlingen geen gedichten van het internet, hun eerste toevlucht, plukken, want poëzie die te vinden is op het internet laat op het vlak van kwaliteit vaak te wensen over, vinden wij. Het is interessant om in deze voorbereidingsfase met de leerlingen te discussiëren over de verwoording van indrukken, ideeën en emoties en over clichés.

FASE 2

Elke leerling verwerkt zijn interpretatie van dat gedicht niet woordelijk, maar associatief-beeldend. Dat doet hij concreet door een schoendoos te beschilderen, van illustraties te voorzien en in de doos vier voorwerpen te stoppen die naar de inhoud van het gedicht verwijzen. De leraar spoort hem aan om de inhoud van het gedicht niet te illustreren, maar op een associatieve manier te visualiseren. De leerling stopt ook één voorwerp in de doos dat niets met het gedicht te maken heeft, maar dat bij hem negatieve gevoelens oproept. Het maakt de oefening verrassender, zoals uit fase 4 en 5 zal blijken. En dat negatieve voorwerp zal helpen om de leerling aan het schrijven te krijgen: jongeren hebben op de leeftijd van 14 tot 15 jaar vaak gevoelens van onlust en onvrede. Dat kan een motor zijn die hun verbeelding aanzwengelt. We willen wel benadrukken dat het niet de bedoeling is om alleen maar negatieve gevoelens op te

roepen met dit project. Integendeel: tijdens de verschillende fases heerst er vaak een opgewekte sfeer.

FASE 3

Een leerling beschrijft tijdens de les de doos van een medeleerling. Hij brengt de illustraties en de voorwerpen die in de doos zitten in verband met het gedicht waar alles naar verwijst. Op dat moment kent hij het gedicht van zijn medeleerling niet. Hier gaat het dus niet om de correctheid van de illustratie. Het is wel de bedoeling dat de leerling heel nauwkeurig beschrijft wat hij ziet. Een kleurverschil aan de binnen- en de buitenkant van de doos kan bijvoorbeeld betekenis hebben. De medeleerlingen mogen de nauwkeurigheid van de medeleerling die de doos beschrijft én zijn associatievermogen beoordelen.

FASE 4

De leerlingen discussiëren over de betekenis van het gedicht. Hier gaat het niet om het feit of de interpretatie correct is, wel of ze volledig is, geënt is op wat er werkelijk in het gedicht staat en of de interpretatie beantwoordt aan wat men zich bij de lectuur van het gedicht kan voorstellen. De leerlingen maken op een spontane manier associaties. En ze worden nieuwsgierig naar de inhoud en de betekenis van het gedicht.

FASE 5

De maker van de doos leest zijn gedicht voor, bespreekt de verwerking ervan en vertelt iets over het voorwerp dat bij hem negatieve gevoelens oproept. Ook hier komen de andere leerlingen aan bod, door met de maker van de doos over zijn interpretatie van het gedicht te discussiëren.

Fases 3, 4 en 5 worden hernomen tot alle leerlingen aan bod zijn gekomen.

FASE 6

Elke leerling schrijft een gedicht aan de hand van zijn voorwerp dat negatieve gevoelens oproept.

GEDICHTEN OP SMAAK

FASE 1

Groepjes van twee of drie vierdejaars kiezen een gedicht uit een pakket bundels en bloemlezingen.

FASE 2

De leerlingen kiezen een recept uit een aantal kookboeken of op het internet. Smaak en kleur van het recept moeten overeenstemmen met de 'tonaliteit' van het gekozen gedicht. Het is uiteraard opnieuw de bedoeling om te associëren, niet om te illustreren. Ze maken het gerecht thuis klaar. Daarbij moeten ze samenwerken. Moeder mag gerust een handje helpen. Ouders staan er vaak van te kijken dat jongeren tussen 15 en 16 jaar plots bereid zijn om aan het fornuis te staan.

FASE 3

De lessen Nederlands spelen zich tijdelijk in het schoolrestaurant af. Medeleerlingen bekijken en proeven het gerecht en proberen te bedenken waarover het gedicht gaat. Ook hier gaat het niet om het feit of de interpretatie correct is, wel of ze volledig is, geënt is op wat er werkelijk in het gedicht staat en of de interpretatie beantwoordt aan wat men zich bij de lectuur van het gedicht kan voorstellen. De leerlingen maken op een spontane manier associaties. De medeleerlingen beoordelen de mate waarin het gedicht door de beoordelaars op een associatieve, nauwkeurige manier besproken en beschreven werd. En ze proeven allemaal van het gerecht. Een moment waar ze naar uitkijken.

FASE 4

Zoals in een kookprogramma presenteren de makers hun gedicht. Ze beschrijven de manier waarop ze het gerecht hebben klaargemaakt, leggen de link met het gedicht en interpreteren het op die manier. Ze maken een poëtisch verwoorde menukaart en gebruiken daarbij de poëtische taal die in de betere restaurants gehanteerd wordt. Ook hier komen de andere leerlingen aan bod, door met de makers van het gerecht over hun interpretatie van het gedicht én over elkaars kookkunsten te discussiëren.

Fases 3 en 4 worden hernomen, tot alle leerlingen aan bod zijn gekomen.

**BIJKLANK EN EEN WERELDREIS DOORHEEN
GEDICHTEN (TWEDE DEELPROJECTEN)***Bijklank*

FASE 1

De vijfdejaars gaan in groepjes van drie op zoek naar gedichten met veel klankkleur en proberen die bij een bepaald muziekgenre onder te brengen.

FASE 2

De leerlingen schrijven een songtekst voor een nummer met gelijkaardige klankkleur. Als er muzikaal talent tussen de leerlingen zit, of als er leerlingen zijn die muziek kunnen samplen tot een nieuw nummer, mogen zij uiteraard hun eigen nummer componeren. Dat vinden ze heel leuk.

FASE 3

De leerlingen laten het nummer zonder tekst in de klas horen. Drie aangeduide leerlingen proberen te bedenken tot welk genre het nummer behoort en welke gevoelens die

muziek oproept. De medeleerlingen beoordelen hun associatief vermogen en hun muzikaal talent om genres te onderscheiden en om de tonaliteit uit muziek te halen.

FASE 4

De leerlingen die een songtekst schreven, lezen hem voor en bespreken de linken met de muziek. Hier gaat de discussie niet alleen over de inhoud, ook over rijm en ritme. De medeleerlingen beoordelen de kwaliteit van de songtekst.

Een wereldreis doorheen gedichten

FASE 1

Elke leerling kiest een gedicht in vertaling, dus geen gedicht uit Vlaanderen of Nederland. Hij zoekt naar vijf typische beelden uit dat land, van gebouwen, natuur of mensen. Bovendien zoekt hij naar informatie over het aantal inwoners, de economische situatie, de culturele hoogtepunten. Hij zoekt naar een voorbeeld van typische etenswaren uit dat land en brengt daar een voorbeeld van mee. Daarnaast spoort hij informatie op over de auteur van het gedicht. En hij bespreekt de vorm en de inhoud van het gedicht. Dat alles verwerkt hij niet alleen in een dossier, maar ook in een PowerPoint-presentatie.

FASE 2

Elke leerling laat enkele typische beelden van het land zien. De medeleerlingen proberen te raden om welk land het gaat. Daarna houdt de leerling een presentatie over het land en koppelt daaraan de bespreking van het gedicht. Op die manier ontstaat een gesprek over culturele verschillen en over de sporen daarvan in literatuur.

GEDICHTENTRIBUNAAL

FASE 1

In het begin van het schooljaar kiezen alle zesdejaars een dichter en zijn werk uit de literaire canon. Er worden een aantal namen gesuggereerd van dichters uit verschillende stromingen binnen de naoorlogse poëzie, tot de jongste generatie.

FASE 2

Elke leerling zoekt informatie op over één dichter. Hij verzamelt ook recensies en essays over zijn werk (zowel positieve als negatieve). Aan de hand daarvan bereidt hij een verdediging van de dichter voor én verzamelt hij negatieve recensies en essays om een aanklacht dossier voor een dichter die door een leerling van de tegenpartij zal verdedigd worden, te kunnen 'aanklagen'. Het spreekt vanzelf dat er in het tribunaal leerlingen tegenover elkaar zullen komen te staan die de rol van advocaat voor een dichter uit eenzelfde periode op zich nemen. Enkele voorbeelden: Alice Nahon tegenover Paul van Ostaijen, Hedwig Speliers tegenover Herman De Coninck, Herman Leenders tegenover Dirk van Bastelaere.

FASE 3

Tijdens een poëzietribunaal in de vergaderzaal van de school houdt elke leerling een pleidooi voor de kwaliteiten van zijn dichter. De medeleerlingen vormen de jury en beslissen niet over schuld of onschuld, maar ze bepalen wie het beste pleidooi gehouden heeft.

MIDDELEN

Materiaal. Een ruime keuze van poëziebundels en bloemlezingen, dozen, illustratiemateriaal, voorwerpen, kookboeken, boeken met songteksten, cd's, internet, twee geleende toga's en documentatie over het verloop van een zitting in de rechtbank. Veel materiaal ontwikkelen de leerlingen zelf.

Tijd. Het project neemt tien lesuren per schooljaar in beslag. Veel voorbereidingen gebeuren door de leerlingen thuis of tijdens de middagpauzes in de schoolbibliotheek.

Menskracht. De leerlingen worden per klas begeleid. Dit project verdraagt geen grootschaligheid, want er is intimiteit nodig om met elkaar over poëzie te discussiëren.

Het levert heel wat op: de leerlingen krijgen interesse voor een niet voor de hand liggend literair genre. Ze leren associatief en creatief lezen en schrijven, spreken en luisteren. Ze leren hun verbeelding gebruiken en argumenteren. En ze worden verdraagzamer, omdat ze minder rechtlijnig denken. Het pad van de poëzie leidt niet naar de misdaad, maar is ook niet altijd rechtlijnig.

Het is altijd goed om 'vrienden van de poëzie' bij te winnen.

Het verloop van het project, de eindproducten en de vaardigheden worden beoordeeld door de leraar én door de medeleerlingen (peer evaluation). Dat de leerlingen door dit project voor poëzie gewonnen zijn, blijkt uit het groeiend plezier waarmee ze tijdens het traject gedichten lezen. Het is altijd goed om 'vrienden van de poëzie' bij te winnen.

RESULTATEN

Dit project is pretentieloos, eenvoudig realiseerbaar en haalbaar voor aso, tso en kso.

*Paul Demets & Hilde Lauwers
Provinciaal Technisch Instituut Eeklo
h.lauwers@pm-pti.be*

Het Provinciaal Technisch Instituut van Eeklo won in 2006 de Taalunie Onderwijsprijs voor het secundair onderwijs met 'Veroordeeld tot gedichten' en 'Een stap in het onbekende' (zie elders in deze VONK). Wie de leerlingen aan het werk wil zien, surft naar <<http://taalunieversum.org/onderwijs/onderwijsprijs>>.